

DE HISTORIELÖSA GNÄLLSPIKARNA

MAGNUS NILSSON

Utvecklingspessimismen är sakligt ogrundad. Människans tillvaro präglas inte av större olycka nu än för 50 eller 100 år sedan.

Utvecklingspessimism och civilisationskritik är högsta mode. Den finlands-svenske filosofen, George Henrik von Wright är husgud i salongerna, intervjuad i ack så vänstertjusiga Månadsjournalen. Oswald Spenglers bok *Västerlandets Undergång* har kommit i nyutgåva. Talande nog hyllas pessimismen av svenska konservativa – Hans Wallmark på Nordvästra Skånes Tidningar får nog sägas vara en typisk representant – men kritiseras i vänsterliberala organ såsom Moderna Tider. Bland annat uppmärksammade Leif Zern von Wrights politiska villfarelser från sent 30-tal.

Det är en aning svårt att sätta fingret på vad det egentligen handlar

---

MAGNUS NILSSON arbetar för en stockholmsbaserad PR-byrå.

om. En rimlig tolkning av ett utvecklingspessimistiskt förhållnings-sätt torde vara följande: Det är fel att tro att materiell och ekonomisk utveckling löser människans grundläggande existentiella problem. När människan får allt större möjligheter att kontrollera naturen och allt större materiellt välstånd tenderar hon att stärka sina destruktiva och kortsiktiga tendenser. I stället glömmer hon grundläggande sociala sammanhang och moraliska restriktioner på sitt handlande. Uppslukad av sina ständigt nya önskningar och fragmentiserad av sin jakt på nya upplevelser från tv, radio, dataspel, droger och promiskuitet, föröder hon sin omgivning.

Vidare är grundantagandet att detta på det hela taget är ofrånkomligt och negativt, d v s den moderna människan blir allt olyckligare och denna utveckling går inte att bryta inom ramarna för ett samhälle som bejaktar tillväxt, utveckling och modernitet.

Om någon tycker att min beskrivning av vad utvecklingspessimismen innehåller är tendentiös vill jag framhålla ett argument för den. För debattens skull räcker det inte med att anta att man i största allmänhet påpekar att vi inte med automatik blir lyckligare av nya lyxgrunkor, datorer, TV-kanaler, mer mat och semesterresor. Få seriösa människor tror detta och problemet skulle i grunden i så fall redan vara löst. Och, om inte, vore det mest en fråga om upplysning och resurser till präster, kuratorer, psykologer och andra professionella självårdare.

Inte olyckligare nu

Meningen är inte att här diskutera om utvecklingspessimism är ett rimligt filosofiskt förhållnings-sätt. I stället tänker jag försöka argumentera för att den är sakligt ogrundad, d v s att människans tillvaro inte präglas av större olycka nu än för låt oss säga 50 eller 100 år sedan. Vidare påstår jag

att motsättningen egentligen är konstruerad: människans grundläggande problem är bristen på bekräftelse, känslan av ensamhet och det faktum att livet slutar med sjukdom, lidande och död. Detta kan naturligtvis inte några materiella eller vetenskapliga framsteg lindra. Å andra sidan motsäger detta inte att det finns andra aspekter av människans tillvaro. Inte heller följer att dessa skulle vara underordnade eller irrelevanta. De materiella förhållandena såsom lång förväntad livslängd, låg barnadödlighet, möjligheten att bota sjukdomar och undkomma lidande, långtgående preferens-tillfredsställelse och personlig autonomi har ett mycket stort värde.

Frivilligt att avstå

Den som inte håller med om det tvingas till slutsatsen att västerlandets starkaste utvecklingstendens och mest påtagliga framgångar i bästa fall egentligen är meningslösa. Detta är självklart inget argument. Ett sådant är däremot att synnerligen få av dem som kritiserar framstegstro och utveckling är beredda att för sin egen lyckas och autenticitets skull frånsäga sig resultaten. Det är trots allt rätt mycket man kan välja bort. Bilen, penicillinet, tandvård, TV, radio, konfektkläder, kylskåp, rinnande vatten, telefon, ja snart sagt allt slipper man använda vilket t o m sparar pengar. Ingen jag känner till gör detta.

Jag vill påstå att materiell utveckling är viktigt och en mycket

positiv faktor. Vidare påstår jag att den kan uppnås – och faktiskt uppnås – utan några negativa effekter stora nog att på allvar bekymra sig om. Framstegen är större än vi i allmänhet tänker på: Sedan sekelskiftet har antalet människor på jorden ökat från drygt en miljard till över sex miljarder. Av dessa lever ungefär tre miljarder på en synnerligen god levnadsstandard, ytterligare ett par miljarder har en låg levnadsstandard men får det stadigt bättre. Bara en miljard lever på en så låg nivå att den skulle ha betraktats som normal vid sekelskiftet.

Större delen av ökningen beror inte på att vi förökar oss så mycket intensivare nu än förr. Istället beror den på att vi inte längre dör som flugor. Medellivslängden för hela jordens befolkning ligger idag på drygt 60 år. På trettiotalet var den ungefär 35 och vid sekelskiftet har vi skäl att anta att den var ännu lägre. Ingen vet naturligtvis säkert. Ännu i dag är befolkningsstatistiken i stora delar av världen osäker.

Jorden är underbefolkad

Det bör tilläggas att de farhågor många hyser kring överbefolkning är ogrundade. Reproduktionstalen sjunker regelmässigt med ökande välstånd. Större delen av befolkningsökningen beror som sagt på längre medellivslängd och det finns ingen anledning att tro att den kommer att öka dramatiskt: döden förefaller ligga i den genetiska koden hos högre djur. Vi kommer antagligen att bli

mellan tio och tolv miljarder människor, men inte fler. Detta ligger väl inom gränserna för vad jorden kan bära. I själva verket har jorden tills nu varit underbefolkad: det krävs en viss mängd människor för att vi skall kunna dra nytta av de fördelar massmarknader ger i och med specialisering och arbetsdelning.

Romklubben hade fel

Det är också lätt att konstatera att farhågorna om resursbrist var helt felaktiga. Priserna på nästan alla råvaror, födoämnen och grundämnen – de som Romklubben trodde skulle ta slut ungefär till sekelskiftet – har sjunkit. I vissa fall så dramatiskt att det i sig har orsakat kortsiktiga problem för vissa producentländer.

Det finns anledning att vara mycket optimistisk inför de nya möjligheter som datorteknologi, nanoteknik och bioteknik utlovar. Hittills har vi ju tillverkat genom att smälta, koka, skära, böja, hamra, nita och skruva materien på ett sätt som varit i princip likartat sedan historiens gryning. Nu kommer vi att kunna konstruera genom att foga atom till atom, molekyl till molekyl. Det uråldriga problemet med begränsad räknepacitet och koordinationsproblem håller också på att lösas genom datoriseringen. Genom nätverk, lokal småskalighet och allt lägre energiförbrukning förefaller den gamla farhågan om datorsamhällets sårbarhet att bli obsolet innan den ens blivit verklighet.

Det arbete som gjorts inom Europa för att minska riskerna för krig kommer att bli vägledande för resten av världen. Även här spelar det ökande välståndet in. För bara ungefär 100 år sedan var de realistiska förväntningarna på livet för en ung man på landsbygden eller i stadsproletariatet sådana att livet i fält inte självklart var ett sämre alternativ. Materiellt var det likvärdigt, friheten var mindre men å andra sidan erbjöds karriärmöjligheter och utsikter till utbildning, vidgade vyer och äventyr. Insatsen var det egna livet men våra mentala spärrar mot att se oss själva föreläckas är starka.

I dag behöver ingen ung EU-medborgare uppleva att hans livschanser är så dåliga att kriget ter sig lockande. Tillsammans med de äldre erfarenheter av andra världskriget och framsynt politik är freden i Europa så nära garanterad man kan komma i en ofullkomlig värld. USA, Latin-amerika, och Asien ser samma utveckling. Kriget i dag är inbördes uppgörelser i tredje världen. Nog så tragiskt men ändå ingenting i jämförelse med den gamla tidens kraftmätningar mellan fullt rustade nationer.

Våldet har inte ökat

För den som växt upp med alla industrialiseringens och marknadsökningens fördelar som självklarheter ligger det naturligtvis nära till hands att uppmärksamma de mer esoteriska bekymren i människans tillvaro. För de flesta av oss krävs det

tex 5 p filosofistudier på temat "Livets mening" för att inse att det är meningslöst.

Det blir också lätt att falla i farstun

” *Det finns enligt min mening ingen grund för att påstå att de materiella framstegen har orsakat större problem än de har löst. I själva verket tror jag inte att de har orsakat några problem alls.* ”

för larmrapporter om ökande våld och familjeupplösning eftersom media gärna fokuserar på dessa problem och undviker att göra relevanta jämförelser med hur det var förr. Våldet i våra moderna samhällen har inte ökat. Tvärtom är den ökning i statistiken vi ser resultatet av en ständigt minskande tolerans för våld. Det som förr var naturliga inslag i ett samhälle präglad av hierarkier och förakt för svaghet orsaka nu anmälningar, åtal, domar och rubriker. Själv minns jag från min skoltid att både svår mobbing, utslagna tänder och t o m en kamrats spräckta njure passerade som naturliga inslag i skolans vardag – upprördhet, javisst, men åtgärder? Nej. En särskild kommentar gäller gatuvåld (som oftast är krogvåld utflyttat till svängrummet på trottoaren). I stadskärnor har vi idag en ökande koncentration av unga

män och kvinnor som dricker sprit. Detta har sedan historiens gryning orsakat krakel.

Inte heller liderlighet och skörlevnad är en ny företeelse. I stället har den moderna vetenskapen i allt väsentligt lyckats bidra till att de negativa effekterna har minskats. Allt fler kan med tillförsikt ta för sig av ytterligare ett av livets glädjeämnen. Att sedan en rad intellektuella i övre medelåldern nu tar avstånd från sina ungdomliga eskapader får nog snarast lastas orealistiska förväntningar på extensivt partnerbyte och möjligen fallande hormonnivåer.

Förvisso förekommer ansvarslöshet och en tendens att fly fältet i parrelationer. Detta är definitivt ett resultat av ökande ekonomiskt välstånd som ökar framför allt kvinnornas valfrihet. Skilsmässorna framhålls också ofta som ett ökande problem. Det är sant. Det vore bättre om folk valde att inte skilja sig. Å andra sidan är frågan om vi därför bör dra slutsatsen att det vore bättre med ett samhälle där folk inte kan skilja sig.

Substitut till gud

Det finns enligt min mening ingen grund för att påstå att de materiella framstegen har orsakat större problem än de har löst. I själva verket tror jag inte att de har orsakat några problem alls. Däremot har de naturligtvis inte botat människan från hennes existentiella ångest och mänskliga svagheter.

I stället sätter utvecklingen faktiskt

återigen fingret på det faktum att den vetenskapliga och rationalistiska världsbilden inte förrän nu på allvar har fått genomslag. Efter Gud och den gamla hierarkiska världsbilden har vi försökt olika substitut. Övertro på vetenskapens möjligheter att förändra människan, därefter de totalitära staterna regression till förmoderna ideal som ras, klass, stat och nation och till sist föreställningen om livets mening i samhörigheten kring välfärdsstatens institutioner. Ingenting har hjälpt.

Människan har till sist blivit vuxen. Ensam med sig själv som individ utan några garantier. Det finns ingen återvändo. Jag tycker att det är bra.

ORD

Många säger att socialbidragen är en förhållandevis obetydlig post i den stora konkursen, men jag tror att de är mycket betydelsefulla dels därför att kostnaderna har dubblats på bara några år och dels därför att de handlar om folks liv och leverne till vardags.

*Tankefiguren bakom begreppet **skällig** levnadsnivå är från guldåldern mot slutet av 70-talet. Det är lek och fritid, möbler och husgeråd, telefon, tv och tidning, fackföreningsavgift och hemförsäkring. Det är ett liv som målas upp. Socialbidraget är till själva sin konstruktion inriktat på att vara försörjningskälla på lång sikt.*

Socialstyrelsen håller nu på och sätter ihop nya riktlinjer. De vill uppenbarligen hålla fast vid storintheten, men å andra sidan "får

socialbidraget inte ge mer än det kostar att leva för vanliga hushåll" som generaldirektören Örtendahl sade i en artikel. (SvD den 29/8-96) Problemet är alltså identifierat. Familjer med många barn får mer än vad vanliga hushåll har kvar att röra sig med efter skatt.

Vad han säger är att socialbidragstagarna är på väg att bli en nagel i ögat på vanligt folk. Men grunden är fortfarande att fria medborgares livsföring är vad staten utgår från. Som om det skulle finnas en norm för "vad det kostar att leva" som man antingen bekostar själv eller får till skänks. När Sverige står öppet mot världen kan man inte hålla sig med den typen av jämlikhetsnormer.

Helena Rivière